
СУРЖОК Г.М.,
аспірант, Інститут професійно-
технічної освіти НАПН України,
м. Київ

МОТИВУВАННЯ УЧНІВ ДО АКТИВНОЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СПРЯМОВАНОЇ НА ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Статтю присвячено обґрунтуванню однієї з педагогічних умов формування культури здоров'я майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю, а саме: мотивування майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю до активної навчально-пізнавальної діяльності, спрямованої на формування основ здорового способу життя.

Ключові слова: майбутній кваліфікований робітник будівельного профілю, культура здоров'я майбутніх будівельників, педагогічні умови.

Статья посвящена обоснованию одного из педагогических условий формирования культуры здоровья будущих квалифицированных рабочих строительного профиля, а именно: мотивации будущих квалифицированных рабочих строительного профиля к активной учебно-познавательной деятельности, направленной на формирование основ здорового образа жизни.

Ключевые слова: будущий квалифицированный рабочий строительного профиля, культура здоровья будущих строителей, педагогические условия.

Article seeks to substantiate the pedagogical conditions of formation of culture of health of future skilled workers building profile, namely: motivation for future skilled workers building profile to active learning and cognitive activity.

Key words: future skilled worker building structure, culture, health future builders, pedagogical conditions.

Постановка проблеми. Сформувати в кожній особистості ставлення до здоров'я як пріоритетної цінності, дати необхідні для життя кожного індивідуума знання, навчити вести правильний спосіб життя є важливим завданням гуманістичної педагогіки.

У Проекті Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років підготовленому експертною групою при Міністерстві освіти і науки [9] у розділі про стандарти, що забезпечують відповідність змісту освіти потребам і викликам сучасного суспільства йдеться про особливу важливість забезпечення освітніх цілей (розвиток і навчання) учня в у сферах соціального, емоційного, когнітивного й фізичного розвитку, розвитку мови й мовлення, розвитку творчих здібностей, розуміння навколишнього світу, навчання здоровому способу життя (health education).

У результаті проведення констатувального етапу експерименту, спрямованого на діагностику культури здоров'я майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю, ми дійшли висновків, що більшість учнів не усвідомлюють відповідальності за власне здоров'я та здоров'я оточуючих. Втрата інтересу до діяльності кваліфікованого робітника будівельного профілю, розчарування, яких зазнали учні внаслідок попередніх невдач у професійній діяльності, вказують на

відсутність в учнів цілісного образу власної діяльності, як робітника будівельного профілю, недостатню потребу у формуванні культури здоров'я.

Аналіз наукових досліджень з даної проблеми. Аналіз передового досвіду педагогів і наукових досліджень показує, що останнім часом проблемі ціннісного ставлення до здоров'я та формуванню культури здоров'я особистості приділяється значна увага (В. Бараненко, О. Багнетова; В. Горашук; Ю. Драгнєв, Г. Зайцев; С. Кириленко; Г. Кривошеєва; Л. Татарнікова; М. Чуркіна та ін.).

Причини окресленого вище стану досліджуваної культури здоров'я вбачаємо у відсутності орієнтації в системі професійної освіти на формування мотивації на збереження і зміцнення здоров'я майбутніх фахівців будівельного профілю, їхнього усвідомлення відповідальності за власне здоров'я та здоров'я оточуючих; домінуванні інформативного навчання, спрямованого переважно на професійний розвиток майбутніх будівельників; недостатній реалізації інтегративного підходу, спрямованого на підвищення поінформованості майбутніх будівельників у галузі здоров'язбереження; відсутності єдиної, цілеспрямованої організаційно-педагогічної системи підготовки майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю, спрямованої на практичне втілення потреби піклу-

ватися про власне здоров'я при виконанні завдань, пов'язаних з професійною діяльністю.

Результати констатувального зрізу доводять необхідність виявлення, розробки, теоретичного обґрунтування й експериментальної перевірки педагогічних умов, які уможливають ефективність формування культури здоров'я майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю в процесі професійної підготовки.

Формування культури здоров'я майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю залежить від багатьох різноманітних чинників і умов, під якими ми розуміємо зовнішні і внутрішні обставини, що визначають прояв і становлення досліджуваного феномена в учнів. У даному випадку розуміємо під педагогічними умовами середовище, в якому реалізується причинно-наслідковий зв'язок між досліджуваними предметами, явищами, процесами. Тобто під педагогічними умовами формування культури здоров'я майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю розуміємо спеціально створені обставини, що сприяють становленню цього феномена у майбутніх фахівців.

Так, наприклад, у дослідженні Л. Безуглої обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують ефективність організації самостійної роботи з формування культури здоров'я студентів педагогічних ВНЗ: формування в майбутніх учителів готовності до самостійної роботи з формування культури здоров'я; підготовку викладачів фізичного виховання педагогічних ВНЗ до організації самостійної роботи з формування культури здоров'я учнів; упровадження в навчально-виховний процес з фізичного виховання педагогічних ВНЗ оздоровчих технологій, що спрямовані на формування культури здоров'я учнів [2].

В цілому погоджуючись з педагогічними умовами формування культури здоров'я учнів, вважаємо, що не лише дисципліна «Фізичне виховання» має потенційні можливості формування культури здоров'я. Вважаємо, що цю особистісну якість можна розвивати в процесі вивчення різних дисциплін, що вивчаються майбутніми фахівцями.

У контексті нашого дослідження становлять інтерес позиція О. Глагощук [3]. Науковець, цілком справедливо вважає, що велике значення в підготовці майбутніх висококваліфікованих фахівців до збереження і зміцнення власного здоров'я під час занять з фізичного виховання відіграють практичні заняття з обраних видів спорту. Для того щоб оптимально застосувати оздоровчі технології на заняттях з фізичного виховання у ВНЗ та на заняттях з самостійної підготовки, дуже важливо, на думку О. Глагощук, щоб учні під час навчання оволодівали не тільки теоретичними знаннями щодо їх використання, але й самі засвоювали їх на практиці. Науковець стверджує, що зміст занять з спортивних дисциплін, які викладаються на кафедрах фізичного виховання, повною мірою дозволяє учням на практиці освоювати найбільш сприятливі оздоровчі технології, визначаючи однією з умов вдосконалення культури зміцнення власного здоров'я та ведення здорового способу життя учнів використання на практичних і самостійних заняттях з фізичного виховання оздоровчих технологій та вивчення методики їхнього застосування на практиці.

Г. Капранова визначає педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників: розгляд культури здоров'я всіма суб'єктами навчально-виховного процесу як пріоритетної мети; створення позитивної мотивації

до здоров'я як цінності; застосування інтерактивних форм та методів [5].

Найбільш ефективними соціально-педагогічними умовами формування культури здоров'я старшокласників С. Кириленко вважає: усунення помилок у виховному процесі; посилення уваги до особистості старшокласника з урахуванням його можливостей і потреб, допомога в захисті прав підлітка шляхом використання здоров'язміцнюючих, здоров'я формуючих, здоров'язберігаючих технологій; розширення соціального досвіду та життєвих навичок старшокласників, що передбачає їх позитивну мотивацію щодо ведення здорового способу життя, культуру здоров'я; створення шкільних традицій здорового способу життя на основі проведення оздоровчої роботи серед учнівської молоді, вчителів, батьківської громадськості; цілеспрямоване науково-методичне забезпечення, удосконалення теоретичної і методичної підготовки педагогічних кадрів до здійснення діяльності з формування культури здоров'я старшокласників шляхом організованого навчання на курсах в обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти, проведення обласних (міських, районних) проблемних семінарів, семінарів-практикумів з використанням інтерактивних форм та методів навчання, а також шляхом самоосвіти [6].

У контексті нашого дослідження становлять інтерес визначені Г. Кривошеєвою психолого-педагогічні умови формування культури здоров'я студентів у навчальному процесі університету:

- координація цілей формування культури здоров'я і вищої освіти в цілому; постійне спонукання учнів до потреби у зміцненні свого здоров'я;

- організація самостійної діяльності учнів, спрямованої на самооздоровлення, самоосвіту, саморозвиток й самовиховання;
- синтез наукових знань про здоров'я, способи його зміцнення й формування, розроблених в психології, філософії, медицині, екології, фізичному вихованні і, у зв'язку з цим, розробці інтегрованих курсів;
- орієнтація навчальних планів і програм інтегрованих курсів на максимальне наближення навчальної роботи учнів до самостійної практичної діяльності з питань самооздоровлення, на формування у майбутніх фахівців «настанови» на здоров'я;
- формування культури здоров'я з урахуванням її початкового рівня у кожного учня [7]. Уважаємо ці умови цілком прийнятними для формування культури здоров'я не лише студентів університету, а й коледжів, наприклад, коледжів будівництва й архітектури.

Опікуючись проблемою формування культури здоров'я в учнів початкової школи, Ю. Мельник визначає такі соціально-педагогічні засади формування означеного феномену: взаємодія соціальних інститутів суспільства в системі соціально-педагогічної діяльності з формування культури здоров'я молодших школярів, організація діяльності соціального педагога з проблеми формування культури здоров'я молодших школярів, упровадження соціально-педагогічної технології формування культури здоров'я в початковій школі [8].

Педагогічними умовами формування в учнів культури здорового способу життя Л. Соколенко вважає: розробку змісту валеологічної освіти, спрямованої на формування в учнів знань, позитивних ставлень, ціннісних орієнтацій у галузі здорового спосо-

бу життя; впровадження змістового і методичного забезпечення виховної позааудиторної діяльності, яка передбачала рефлексію учнями здобутих знань, їх трансформацію через емоційні переживання і практичні дії, активізацію зворотного зв'язку; активізацію самостійної усвідомленої роботи учнів із самовдосконалення з усіх аспектів здорового способу життя [11].

Як бачимо, існують різні підходи до визначення педагогічних умов формування культури здоров'я особистості, що дає підстави вважати цю проблему до кінця не вирішеною і продовжити пошук оптимальних умов розвитку культури здоров'я майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю в процесі професійної підготовки.

Аналіз наукових праць Л. Безугла [2], Ю. Драгнєва [4], Г. Капранової [5], С. Кириленко [6], Г. Кривошеєвої [7], Ю. Мельник [8], Л. Соколенко [11] та ін., вивчення сучасної практики професійної підготовки учнів будівельних спеціальностей, врахування результатів констатувального етапу експерименту та власного педагогічного досвіду дозволили висловити припущення про те, що однією з умов формування культури здоров'я майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю в процесі професійної підготовки є *мотивування учнів до активної навчально-пізнавальної діяльності, спрямованої на формування основ здорового способу життя з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності.*

Підвищення якості формування культури здоров'я учнів в системі закладів будівельної освіти неможливе без постійного вдосконалення матеріально-технічної бази закладів та дотримання усіх санітарно-гігієнічних вимог до організації навчально-виховного процесу.

Важливим у формування культури здоров'я майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю є розвиток у них стійкої мотивації здорового способу життя.

Загальновідомо, що мотивація спонукає людину до професійного розвитку у відповідному напрямі для досягнення мети. Мотивація не лише детермінує поведінку людини, а й пронизує всі сфери психічної діяльності (С. Рубінштейн). Мотиваційна сфера посідає провідне місце у структурі особистості [10, с. 34]. І тому саме від установок, інтересів, потреб майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю залежить формування їхньої культури здоров'я, зокрема.

Цілком справедливою вважаємо думку К. Абульханової-Славської стосовно того, що «якщо джерело професійного самовдосконалення знаходиться в соціальному оточенні, то рушійні сили цього процесу потрібно шукати в самій особистості – серед мотивів самовдосконалення» [1, с. 233]. Тому можна зробити висновок: для того, щоб успішно керувати процесом формування культури здоров'я майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю, необхідно вирішити двоєдине завдання – створювати відповідні умови повсякденної професійної діяльності (а в умовах професійної підготовки – квазіпрофесійної діяльності) й формувати в учнів відповідні потреби у формуванні власної культури здоров'я та мотивацію на збереження і зміцнення здоров'я під час виконання завдань навчальної практики, а згодом – професійної діяльності кваліфікованого робітника будівельного профілю.

Наведемо приклад реалізації цієї педагогічної умови під час вивчення дисципліни «Охорона праці в галузі». Ця дисципліна відноситься до дисциплін

професійної та практичної підготовки (розділ «Вибіркові навчальні дисципліни») молодшого спеціаліста в галузі знань 0601 «Будівництво та архітектура», за напрямом «Будівництво», спеціальністю 5.0601010 «Будівництво та експлуатація будівель і споруд». Згідно з навчальним планом, на вивчення дисципліни відведено 36 годин: 6 – лекційних, 12 – практичних занять, та 18 годин для самостійної роботи учнів. З метою мотивування учнів до активної навчально-пізнавальної діяльності, спрямованої на формування основ здорового способу життя з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності ми під час формувального етапу експерименту дещо коригували зміст цієї нормативної дисципліни. Так, наприклад, під час вивчення теми про травматизм і професійні захворювання в галузі ми пропонували учням вправи на поглиблене засвоєння знань, що стосуються культури здоров'я майбутніх фахівців. Учні ЕГ самостійно підбирали й аналізували інформацію стосовно травматизму на виробництві. Під час таких занять використовувався метод рольової гри. Учні намагалися програвати ті й інші професійні ситуації аби усвідомити причини їх виникнення й разом знайти шляхи виходу зі складних ситуацій.

При розгляді питання, що стосувалося вимог безпеки під час експлуатації складного технологічного обладнання були організовані й проведені ділові й рольові ігри: «Безпека розміщення обладнання» (учні програвали ситуації нехтування головними правилами й наслідки безпечного ставлення до правил охорони праці в галузі), «Безпечне робоче місце», «Безпечне використання контрольно-вимірювальних приладів», «Безпека автоматизованих систем управління», «Електробезпека на будівництві»,

«Увага! Шкідливі речовини!» та інші. Загальновідомо, що ігри належать до методів активного навчання. У ділових іграх, що використовувалися під час експерименту майбутні робітники-будівельники не тільки самостійно оволодівали знаннями, вміннями і навичками, а й набували емоційно-ціннісного досвіду. Емоції в даному випадку виступали як мотив діяльності, зокрема ігрової. Саме гра робить навчальний процес привабливим, цікавим і веде за собою розвиток, в даному випадку, сприяє формуванню культури здоров'я майбутніх робітників-будівельників. В даному випадку ділова гра може бути визначена як знакова модель професійної діяльності майбутніх будівельників, контекст якої задається знаковими засобами – за допомогою моделювання, імітації.

Таким чином, можемо стверджувати, що ділова гра дозволяє максимально наблизити навчальний процес майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю до виробничих умов, стимулює учнів до пошуку шляхів творчого вирішення професійних завдань, орієнтована на найвищий рівень оволодіння знаннями і безпосередньо сприяє формуванню професійних умінь, у тому числі й умінь і навичок дотримання норм і цінностей здорового способу життя, оволодіння оздоровчими технологіями тощо.

Висновок. Отже, виходячи з вищесказаного, мотивування учнів до активної навчально-пізнавальної діяльності, спрямованої на формування основ здорового способу життя з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності вважаємо важливою педагогічною умовою формування культури здоров'я майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю в процесі професійної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абульханова К. А. Психология и педагогика : учеб. пособие / под ред. К. А. Абульхановой, Н. В. Васиной, Л. Г. Лаптева, В. А. Слостенина. – М. : Совершенство, 1998. – 320 с.
2. Безугла Л. І. Організація самостійної роботи з формування культури здоров'я студентів вищих педагогічних навчальних закладів : Дис... канд. наук: 13.00.04 - 2009. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2009.
3. Глаголюк О. Г. Педагогічні умови вдосконалення культури зміцнення здоров'я студентів в системі фізичного виховання у вищому навчальному закладі. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я). – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2008.
4. Драгнєв Ю.В. Формування культури здоров'я студентів в умовах комп'ютеризації навчання : дис...канд. пед. наук : 13.00.04 / Юрій Володимирович Драгнєв / Луган. держ. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2008. – 300 с.
5. Капранова Г. В. Формування культури здоров'я у старшокласників загальноосвітньої школи промислового міста: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Г. В. Капранова ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2010. – 22 с.: а-табл. – укр.
6. Кириленко С. В. Соціально-педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників : дис... канд. пед. наук : 13.00.07 / Світлана Володимирівна Кириленко / Інститут проблем виховання Академії пед. наук України. – К., 2004. – 240 с.
7. Кривошеева Г.Л. Формування культури здоров'я студентів університету: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Кривошеева Галина Леонідівна / Донецький національний ун-т. – Луганськ. – 2001. – 228 с.
8. Мельник Ю.Б. Організація здорового способу життя в школі та формування культури здоров'я учнів початкових класів: навч.-метод. Посіб. Для кер. Навч. Закл., учителів, вихователів, практ. Психологів, соц. Працівників / Ю. Б. Мельник, С. М. Свячена. – Х.: ХДПУ, 2002. – 92 с.
9. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років <http://www.mon.gov.ua/ua/messages/39066-mon-proponue-na-gromadske-obgovorennya-proekt-kontseptsii-razvutku-osviti-ukrayini-na-period-20152025-rokiv>.
10. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. СПб, 1998г.
11. Соколенко Л. С. Формування культури здорового способу життя студентів вищих навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Л. С. Соколенко; Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. – Умань, 2011. – 20 с.